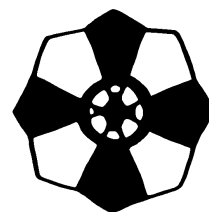

SPÅNGA BYGDEN

Nr 93
Maj 2005

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille

SPÅNGA BYGDEN

Utges av Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille, som tillhör Stockholms läns Hembygdsförbund. Utkommer med fyra nummer om året.

Redaktion

Inga-Britt Häggström, Agne Holmer, Hans Lennbom, Leif Lennbom, Carin Ljung

Innehåll

Droskorna i Flysta	3
Harry har lämnat oss!	11
En bloddroppe berättar	12
Hembygdsgilletts årsstämma	13
Historien om Bromstens Medborgarhus	16
Öppet hus på Nälsta gård	19
Nya medlemmar	20

*Omslagsbild: Harry Lundberger på Nälsta gård sommaren 2004.
Foto: Björn Thörnqvist.*

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille
Box 3303 163 03 SPÅNGA
PlusGiro 26 50 62-0
Hemsida: www.hembygd.se/stockholm/spanga

Droskorna i Flysta

av Åke Hägglund

Det är stor skillnad mellan att ta en taxi och åka droska! I begreppet droska ligger inte bara själva färden utan också ombonad, trygghet och en känsla av ”lyx”. Bröderna Georg och Rune Eriksson förmedlade verkligen den känslan under sina många år som droskägare i Flysta.

År 1943 arbetade Georg som fastighetsskötare i Stockholm medan Rune låg inkallad. Vid ett tillfälle såg bröderna en annons om en droskrörelse med en bil som var till salu i Spånga. Båda hade kört lite droska hemma i sörmländska Tystberga och blev intresserade. Priset var 10 000 kr kontant - som var mycket pengar då. Bröderna lyckades låna upp pengar och affären blev av. Någon hundralapp till växelkassan fick de låna av sin far.

Gata upp och ner

Det officiella övertagandet var den 1 december 1943. Det var inte bara att sätta igång att köra utan dessförinnan måste man ju också kunna hitta någorlunda, vilket inte var helt lätt. Georg valde en enkel men genial metod att lära sig hitta i innerstaden. Han tog jobb som cykelbud och med en nyinköpt karta i näven åkte han runt som en skottspole i stan. Det var på den tiden verkligheten stämde överens med kartan. Med tiden lärde sig både Georg och Rune var alla gatstuppar och genvägar i Stockholmstrakten fanns.

Dygnet runt

Till att börja med bodde bröderna med sina familjer alldeles bredvid droskstationen - en liten stuga bredvid municipalhuset i Flysta. De turades om med körpassen så att någon alltid fanns tillgänglig. Natttid var telefonen vidarekopplad till deras bostäder. ”Taxi, var god dröj!” existerade inte för dem. Snarare var det fråga om: ”Taxi, ögonaböj!”

Den första tiden var tuff. Eftersom Rune var inkallad var Georg i selen för jämnaren. Rune var förlagd till Marma utanför Gävle och ställde upp

och körde nattpass de helger han hade permission. När han kört färdigt natten till måndag lämnade han in bilen på Philipsons på Sankt Eriksgatan för rundsmörjning. (Oljor och fett var av kristidskvalité och bilarna måste smörjas ofta.) Sedan tog han sig ner till Centralen för att ta tåget till Gävle som gick vid halvfemsnåret och kunde inställa sig i tid för att försvara landet. Han lär ha somnat ovaggad på måndagskvällen!

Georg med en nytvättad droska Chevrolet-36 klar för nästa körning.

Konsten att hitta rätt

Vid den här tiden fanns inga riktiga gatuadresser i Nälsta och Vinsta. Istället använde man sig av tomtnummer, vilket innebar att nummerföljden efter en väg påminde starkt om dragning i bingo. Belysningen var det ofta si och så med. Sökarstrålkastaren på bilen kom ofta till användning. Men bröderna Eriksson tog sig fram utan GPS-navigering och datorhjälp. Deras navigeringsutrustning var placerad mellan öronen och det gällde att hålla reda på var Svensson, Kalle i Backen o.s.v. bodde.

Efter inkorporeringen med Stockholms stad bytte man namn på många gator och vägar för att inga förväxlingar skulle ske med gator som hade samma eller liknande namn i Stockholm. Alla nya namnkonstruktioner drog väl inte ner applåddaskor hos lokalbefolkningen. På gatuskyltarna stod under några år både gamla och nya namnet. Georg och Rune var givetvis tvungna att snabbt bli "tvåspråkiga" då det gällde namnen.

Eldigt bröllop

Pingsten 1944 var det bröllopsmiddag i Spånga Folkets Hus. Som dessert skulle man ha glass. Det här var före frysboxarnas tid så glassen skulle hämtas vid Konsums Centrallager inne i Stockholm och levereras lagom till slutet av måltiden. Georg berättar:

"Glassen skulle packas i speciella behållare och hållas fryst med kolsyresnö. Det tog en stund att ordna med detta inne på det stora lagret. När jag kom ut från lagret stod bilen i ljusan låga och brandkåren sysslade som bäst med att släcka! I gummibristens tider koncentrerade man sig på att rädda däcken som var guld värda! När branden var släckt visade det sig att däcken klarat sig och så även motorn. Inredningen var däremot helt urbränd. Det gick att hålla sig för skratt!"

Georg fick en påtvingad pingstledighet, men brödernas levebröd hade bokstavligen gått upp i rök. Dessbättre löste det sig relativt smidigt. Försäkringsbolaget hittade en spritt ny kaross med inredning och allt i bilfabriken i Augustendal (nuvarande Nacka Strand). Där hade man satt samman amerikanska bilar före kriget. En ny kaross monterades på det gamla underredet och droskbilen blev faktiskt i bättre skick än den varit före branden!

Stamkunder

Snart fick bröderna många fasta kunder. En av dem var Harry Martinson. Han var alltid mycket generös. Det gällde inte bara dricks utan det hände ofta att han lämnade med presenter hem till Georgs och Runes fruar och barn. Harry Martinsons fru kunde uppmana maken att "inte köpa hela affären" då han bett droskan att stanna till vid någon affär.

En annan flitig resenär var den legendariske provinsialläkaren Einar Thorfinn i Spånga. Hans egen bil stod - liksom de flesta privatbilarna under kriget - uppallad berövad på däcken. Sjukbesöken företogs företrädesvis kvällstid med början framåt 21-tiden och det kunde ta sin rundliga tid – ibland två-tre timmar innan man var klar.

Många företag i Flysta och Spånga blev också stadiga kunder hos Georg och Rune. Ena gången kunde det vara transport av metalldelar en annan gång av levande möss till Karolinska sjukhuset. Rune minns att dessbättre rymde inga av mössen, men doften var inte helt angenäm.

Rune med den gegasutrustade Dodgen utanför droskstationen. Sökarstrålkastaren var ett viktigt hjälpmedel då gatubelysning saknades.

Gengas

Den bil som ingick i köpet var en Dodge 1939 års modell. Den var gegasdriven som de allra flesta bilar vid den här tiden. Bröderna använde trästybb att fyra med och det gick åt ett par säckar per dygn.

Rune berättar:

"Det var ju inte bara att fylla på och sätta fyr. Aggregatet skulle skötas och slagg och aska skulle rakas ut. Vid ett tillfälle då jag höll på med

detta kom det en kraftig puff när jag öppnade luckan. Det sprutade slag och aska som ur en reamotor och det åkte in under vår lilla taxistuga Som tur var hade man alltid tillgång till vatten och jag kunde släcka innan det slog eld i stuggolvet!”

Det blev naturligtvis en lättnad när bensinen kom tillbaka efter kriget, även om den var ransonerad till att börja med. Bröderna tankade Gulfbensin vid de pumpar Roos hade vid Sportcentrum efter Centralvägen/Allévägen (Rullstensvägen). Det slutade med att de övertog pumparna. När Sportcentrum sedan upphörde flyttades tankar och pumpar till bröderna Erikssons villa på Pionjärbacken i Flysta. Där hade de också kunnat bygga garage för sina bilar.

Vägarna

Vägstandarden i början av fyrtioalet skiftade starkt beroende på årstid och nederbörd. Snöröjningen tog väl heller inte något Nobelpris. Spångavägen över gårdet mot Beckomberga liknade mest ett månlandskap med kratrar. Under höst och vår förvandlades den till en insjö. Bilisterna skulle ha behövt skepparexamen. Men det var bara att ta ut bäringen från Atlasvägen (Sundbyvägen) mot Janssons kiosk (som låg vid korsningen av nuvarande Kopparbacken och Spångavägen) och plöja igenom det kombinerade vatten- och lerhavet. Det gick bra utan dagens fyrhjulsdrift och antispinnsystem. För att fotgängarna skulle kunna ta sig fram utan flytväst hade man lagt en landgång av trä ända bort till Bällstavägen.

Flygande huv

Det var stor brist på reservdelar under kriget. Å andra sidan var bilarna rejält byggda och det gick att reparera det mesta. En blåsig dag hade Georg en körning. När han kom förbi Spånga kyrka kom en kastby som tog med sig motorhuv. Den seglade som en örn och landade på en åker. Med förenade krafter hjälptes passageraren och Georg åt att hämta huv och sätta den på plats igen. Sedan var det bara att köra vidare.

Sjuktransporter

Den första Dodgen kunde också ändras om för lokala sjuktransporter efter rekvisition av doktor Thorfinn.

Vid tävlingarna på Solvalla travbana skulle det inte bara finnas sjukvårdare och läkare utan också en sjuktransportbil – dessbättre inte för hästtransporter. Georg och Rune tillbringade därför många dagar på Solvalla som jour. Förmodligen hade de tjänat mer om de satt en slant på någon av hästarna än vad de fick in på körningar och väntetid.

Ordning och reda

Det var strikta bestämmelser för hur såväl bilarna som förarna skulle se ut. Nu var ju bröderna Eriksson stiliga karlar redan då, men det skulle vara uniform med blå skjorta och slips samt skärmmössa. Samtliga uniformspersedlar skulle alltid vara med under körning, vilket polisen kontrollerade titt och tätt.

Bilarna skulle vara sjusitsiga och försedda med mellanruta av glas. Färgen skulle vara svart eller till nöds mörkblå. Vid ett tillfälle hade Georg kommit över en bra begagnad bil som han lät utrusta som droska. Besiktningsmannen ansåg att bilens blå färg var aningen för ljus, så det var bara att låta lackera om den! Tur att det inte fanns bestämmelser om att förarnas ögonfärg skulle matcha lacken!

Varje år besiktigades bilarna. Rune låter förstå att dagens bilbesiktning bara är förnamnet på den noggranna kontroll som gjordes då. Hittade besiktningsmannen inget annat att anmärka på kunde han slå med handen på sätena för att se om det dammade!

Polisingripande

En gång hade en medtrafikant på Fredsgatan synpunkter på Runes körsätt. Ingen krock hade inträffat, men den andre gav luft åt sina åsikter i allt mer högljudda ordalag. När han gick på som värst vevade den civilklädde passageraren i droskan ner sidorutan och frågade vad som stod på samtidigt som han visade fram sin polisbricka. Antagonisten försvann som en oljad blix och färden kunde fortsätta.

Samarbete

I själva Spånga fanns det 1943 fyra droskbilar så konkurrensen var inte alltför stor – i synnerhet som privatbilismen låg i malpåse. Sämjan var god mellan de olika droskägarna och några år senare bildades Spånga droskägärförening. Där ingick även bilar från Hässelby villastad, Skälby och Duvbo. Bröderna minns att samarbetet var mycket gott i föreningen och att man verkligen värnade om medlemmarnas intressen. Detta hade extra stor betydelse när Spångabilarna längre fram skulle införlivas i Taxi Stockholm.

Stolpjakt

När Spånga inkorporerats med Stockholms stad blev bröderna medlemmar i Taxi Stockholm. Särskilda regler gällde i början för förortsbilarna. De fick enbart ta upp passagerare för resa tillbaka till ytterområdet. Detta fick dessutom bara ske vid fem bestämda stolpar i innerstaden under förutsättning att det inte redan stod en bil där. Det hände ofta att dessa stolpar blev snabbt upptagna av innerstadstaxi när en förortsbil var på ingående.

Dessbättre försvann motsättningarna med tiden och man gjorde ingen skillnad mellan innerstads- och förortsbilar.

Ett fint yrke

Georg och Rune (födda 1912 respektive 1919) kan se tillbaka på ett arbetsamt men roligt och stimulerande yrkesliv. År 1943 var taxameterpåslaget (startavgiften) 70 öre och sedan tickade det tioöringar. Hade man kört in hundra kronor på ett dygn hände det ibland att man kunde fira det med att köpa bakelser till kvällskaffet!

Bröderna Rune och Georg Eriksson kan se tillbaka på många givande och trevliga år som droskägare i Flysta.

Med åren fick de fler droskrättigheter och det blev nya bilar av olika fabrikat. Den modell de var mest nöjda med var Mercedes 180, en dieselbil som fungerade i alla väder. Den tog sig fram överallt. Dieslarna var ju inte de mest tystgående och grannarna behövde inte ha någon väckarklocka när motorena drog igång tidigt på morgnarna.

När kommunikationsradio skulle införas hos Taxi Stockholm 1956 ingick bröderna Eriksson i en testgrupp på tjugotalet bilar och blev därmed bland de första som prövade på sådan utrustning.

Varken Georg eller Rune har ångrat sitt yrkesval. Båda körde droska till 70-årsåldern. Därefter övergick Georg till småhusbranschen och började tillverka fågelholkar. Rune å sin sida kunde ägna mer tid åt familjens fritidshus i Sörmland samt odla sitt intresse för sång och musik.

Målning av Annacarin Nykvist

HARRY HAR LÄMNAT OSS!

I SpångaBygden nr 88 skrev vi om en Spånga-son – Harry Lundberger. Nu har vi nåtts av den sorgliga nyheten att Harry gått ur tiden. Han dog den 4 mars 2005. Begravningen skedde den 8 april i Spånga kyrka. Kyrkan var full av människor, som ville hedra hans minne. Begravningsofficiant var skärgårdsprästen Lars ”Sumpen” Sundbom och Sumpens Jazz Änglar spelade.

*Minns mig som jag var en gång
När allting rök och smälde
Minns de tankar jag tänkte
Minns den kunskap jag er skänkte*

EN BLODDROPPE BERÄTTAR:

Den stora båten ”Bloddroppen” gick med full fart i kanalen ”Portådern”. Nyss hade den varit i det stora industridistriktet ”Maghålan” och hämtat råmaterial till alla fabriker i det stora landet ”Människan”. Förut hade den varit i den stora avstjälningsplatsen ”Njuren” och lämnat avfall från fabrikerna. ”Vart skall vi nu?” frågade styrmannen på båten, en stor röd blodkropp. ”Till sockerfabrikerna i levern”, svarade en grov basröst. Det var kaptenen, en stor vit blodkropp. Snart kom den till de små kanalerna i ”Levern”, och lymfkarbetarna kastade av stora lådor med råmaterial. Nu kommo de in i en stor, bred flod, som hette ”Nedre hålådern”. Där fingo de bara ha segel till drivkraft, för om de skulle använda maskinen, kunde svallvågorna förstöra flodbädden. Kanalen mynnade ut i ”Högra Hjärtslussen”, vilken nu slussade igenom båten. ”Vart skall vi nu?” frågade styrmannen. ”Till vänstra lungan”, svarade kaptenen. Lungan var en stor provins, där hela landet hämtade krafter. Den ägde nämligen Syre, ett utmärkt råmaterial, som gav landet kraft. I kanalen, dit flögo de fram med alla maskiner påsläppta. I lungan togo blodkroppsarbetarna in syre i lastrummet. Därifrån åkte båten den stora kanalen ”Kroppspulsådern” till en sydligare del av landet. I en mycket smal kanal i provinsen ”Foten”, fick han se något underligt. Det stora krigsskeppet ”Tyfus” hade nämligen kommit in i landet, och nu stodo alla båtarna omkring och stredo med krigsskeppet. Kaptenen sade, att de skulle mota in skeppet in i en lymfkanal och förgöra det. Så gjorde de, och på en duktig kaptens råd hade nu en stor fara för landet blivit avröjd.

Harry Lundberger, 12 år, Spånga.

Avskrift från tidningen ”Allt för alla”, avdelningen ”Barnens AfA”, 1930 eller 1931.

Hembygdsgilletts årsstämma 2005

av Carin Ljung

En strålande vacker vårvinterdag samlades vi i Spånga församlingshus för att begå det traditionella årsmötet. Solen flödade in genom de stora fönstren och illuminerade kaffebordens blänkande porslin. Förväntansfulla medlemmar satt redan bänkade i samtal kring de ännu så länge tomma kaffekopparna.

Sprittande toner hördes utifrån foajén, och in kom två glada musikanter med dragspel och gitarr. I väntan på mötets högtidliga öppnande förnöjde de oss med gamla klämmiga låtar som fick många att stämma in i refrängerna.

Mötet öppnades av äldermannen Gösta Garberg, som hälsade välkommen och berättade om kommande evenemang, nu närmast vårutflykten till Sollentuna den 1 maj. Han uppmanade oss också att ta kontakt med nyinflyttade spångabor och berätta om Gillets verksamhet och önska dem välkomna till Öppethusdagarna på Nälsta gård.

Sedan tog dagens ordförande över klubban. Det var detta år Kristina Smedberg från länsförbundet som vågat sig ut i förorten för att ta pulsen på föreningen. Efter genomförda årsmötesförhandlingar, där hon noga hörde sig för om fonder och deras användning, andra inkomster och eventuella bidrag, berömde hon Spångagillet för dess solida ekonomi.

Inga Schüberg och Kristina Smedberg

Efter kaffe med dopp och mera dragspel, berättade Kristina om sin första hembygd – Ätradalen i Sjuhäradsbygden. Där ligger släktgården som numera tillhör Kristina. Men hon växte upp i ett villaområde på Lidingö, där det stora äventyret var att åka ”över bron” till Stockholm. Det kostade pengar på den tiden, så det gällde att blidka vakten vid brofästet.

Efter tio år i bostadskön fick hon sedan en lägenhet på Gärdet och var med om bildandet av hembygdsföreningen för Norrmalm, där hon genast kom in i styrelsen. Därifrån avancerade hon så småningom till förbundsstyrelsen.

Kristina berättade vad riksförbundets styrelse sysslar med, att det inte bara är fornminnen, utan modern stadsplanering av alla slag - nya vägar som skall dras, bostadsfrågor m.m. Just nu är det sockenbegreppet som engagerar - fem motioner i frågan ligger på riksdagens bord. Riksförbundet vill att de gamla sockengränserna skall finnas kvar, både som begrepp och inom praktisk planering.

Länsförbundet å sin sida, sysslar mycket med kulturväxter och det levande kulturarvet. (Inga rhododendronbuskar vid 1700-talshus - där skall det vara löjtnantshjärtan!) Kristina sade, att hon förstår att de lokala föreningarna har svårt att skilja på riksförbundets och länsförbundets verksamhet. Många specialgrupper finns både inom riks- och länsförbundet. Själv jobbar hon i en tätortsgroup som samarbetar med Göteborg eftersom storstäder är litet speciella. Ett problem som däremot tillhör alla nivåer är svårigheten med nyrekrytering bland barn och ungdom. Därför har en sådan group nu bildats för att främja kontakt med skolor och lärare. Där borde hembygdsrörelsen komma in naturligt.

Ett annat problem på högre nivå är, att stora lokalföreningar går ur riksförbundet p.g.a. den höga kostnaden (som beräknas per medlem). Exempel på föreningar som inte längre tillhör förbundet är Östermalm, Djurgården och Bromma. Kristina vill slå ett slag för "familjen", och hävdade att vi tillsammans blir starkare än som enskilda föreningar, exempelvis vad gäller miljöfrågor. Och vi i publiken ser litet osäkra ut, men säkert vill de flesta stanna i riksförbundets trygga famn. Eftersom vi är en liten förening blir heller inte avgiften ett hinder (hoppas vi).

En vacker blombukett bärs nu fram till Kristina och ordföranden avslutar mötet och släpper ut församlingen i vårsolen.

Historien om Bromstens Medborgarhus

av Inga-Britt Häggström

Bromstens medborgarhus startade sin verksamhet den 1 december 1964. Huset rymde två mindre klubbрум avsedda för föreningsammansmanträden samt en stor samlingsal som rymde 110 sittande, avsedd för större möten eller fester. Det fanns också ett pentry med allt man kunde behöva för en fest - porslin, glas, bestick, kylskåp, spis, diskmaskin m.m.

Lång historia bakom

Tittar man bakåt i tiden finner man att detta hus har funnits på bromstensbornas önskelista sedan mitten av 1920-talet. 1925 bildades Bromstens Folkets Hus-förening u.p.a. Behovet av lokaler för bildningsarbetet bland den vuxna ungdomen, olika politiska organisationer m.fl. samt utrymme för större fester var ännu större på den tiden då samhället var byggt med egna hem avsedda enbart för detta och i vissa fall delvis uthyrda till inneboende. De flesta var trångbodda.

I 1926 års nummer av *Bromstens-Kuriren* (utgavs med ett nummer om året) annonserar Bromstens Folkets Hus-förening om möjligheten att teckna andelar för byggande av huset. Den historiska bakgrunden sträcker sig ännu längre bakåt, nämligen till år 1908, när dåvarande brukspatron J.E. Lignell skänkte en tomt om 10 000 kvadratfot avsedd som byggnadsplats för ett Folkets Hus. Den tomten byttes senare ut mot en lämpligare och mer centralt belägen - dvs. den nuvarande.

Diskussioner och förslag om finansiering pågick fram och tillbaka under 1940- och 50-talen. Intresset för tillkomsten av huset var hela tiden stort bland bromstensborna, men beaktades inte i lika hög grad av myndigheterna som prioriterade omgivande stadsdelar med större folktäthet. Som en äldre bromstensbo bittert konstaterade: "Bromstens municipalsamhälle har varit ett styvbarn i Spånga kommun." När man läser i skrifterna över Bromstens historia kan man förstå honom.

Spånga kommun hade 40 000 kronor reserverade (mycket pengar på den tiden) för ett bygge när Stockholm inkorporerade Spånga 1949. Den 5 juni 1961 upprättades ett kontrakt mellan Stockholms stad och Föreningen Folkets Hus u.p.a. där föreningen överlät tomten nr 9 i kvarteret Fredrik till staden med full äganderätt och utan kontant ersättning. Staden förband sig i utbyte att medverka till anordnande av allmänna samlingslokaler i enlighet med stadsfullmäktiges beslut.

Detta gick till på så sätt att Stockholms stads fastighetsnämnd beslöt att upplåta tomten med tomträtt till AB Stockholmshem som i sin tur skulle svara för uppförandet av ett medborgarhus samt en bostadsbyggnad. Enligt uppgjorda ritningar skulle byggnaderna sammanlagt inrymma 2 272 kvm våningsyta för bostadsändamål, 384 kvm yta för affärsändamål (Konsum), 330 kvm samlingslokaler (medborgarhuset) och 232 kvm yta för lagerutrymme.

Kommunen har med tanke på de tomträttsavgälder som sedan dess inlevererats gjort en bra affär. Den 1 september 1964 startade så verksamheten för Bromstens medborgarhus. Hur det sedan gick kommer vi att berätta om i ett kommande nummer av *SpångaBygden*.

Besökare på Nälsta gård sommaren 2004

Välkomna till Nälsta Gård

**Vi har Öppet Hus med kaffeservering
kl. 13 - 16**

22 maj

12 juni

28 augusti

11 september

25 september

9 oktober

23 oktober

13 november

27 november

Nya medlemmar

Gunilla Olsson, Spånga

Sven Olsson, Spånga

Ebbe Ericsson, Hässelby

Ella Ericsson, Hässelby

Björn Wester, Vällingby

Välkomna!

Medlemsavgiften: Kr 120:-, familjemedlemmar kr 20:-

ISSN 0281-5079